

JÓZEF TISCHNER

dla tych, którzy go nie znali

Opracowanie i wybór tekstów
Marian Tischner

JÓZEF
TISCHNER
dla tych, którzy go nie znali

JÓZEF TISCHNER

dla tych, którzy go nie znali

Opracowanie i wybór tekstów

Marian Tischner

© edu-Libri s.c. 2025

Redakcja merytoryczna i korekta: edu-Libri

Projekt okładki i stron tytułowych: GRAFOS

Zdjęcie na okładce pochodzi z archiwum rodzinnego Tischnerów

W książce wykorzystano fragmenty:

- książki Józefa Tischnera, *Etyka solidarności*, Znak, Kraków, 1981;
- książki Józefa Tischnera, *Nieszczęsny dar wolności*, Znak, Kraków, 1993;
- książki Józefa Tischnera, *Historia filozofii po góralsku*, Znak, Kraków, 1997;
- książki Józefa Tischnera, Jarosława Gowina i Doroty Zańko, *Przekonać Pana Boga. Z ks. Józefem Tischnerem rozmawiają Dorota Zańko i Jarosław Gowin*, Znak, Kraków, 1999;
- książki Józefa Tischnera, *Filozofia dramatu*, Znak, Kraków, 2012;
- książki Józefa Tischnera, *Drogi i bezdroża miłosierdzia*, Znak, Kraków, 2015;
- książki Józefa Tischnera, *Krótki przewodnik po życiu. Wybrane teksty ks. Józefa Tischnera*, Znak, Kraków, 2017;
- książki Józefa Tischnera, *Etyka solidarności oraz homo sovieticus*, Znak, Kraków, 2018;
- książki Józefa Tischnera, *Kot pilnujący myszy. Nieznane teksty*, Znak, Kraków, 2019;
- książki Barbary Tischner i Mariana Tischnera, *Rodzina Kraińskich i Tischnerów*, b.w., Kraków;
- audycji Polskiego Radia Dwójka, nagranych w 1994 roku: *Zapiski ze współczesności. Gawędy radiowe ks. prof. Józefa Tischnera*;
- kazania wygłoszonego przez ks. Józefa Tischnera w krakowskim kościele św. Piotra i Pawła podczas uroczystości Najświętszej Trójcy 25 maja 1997 r.;
- dwóch niepublikowanych odcinków audycji TVP Katowice pt. *Rozmowy z ks. prof. Józefem Tischnerem, prowadzonych przez Ewelinę Puczek*, 1994–1997;
- filmu *Misterium Wielkanocne według ks. Józefa Tischnera „Gdzie ja idę, wy kiedyś pójdziecie”*, reż. i zdj. Win Spinler, scen. Krzysztof Michno;
- książki Wojciecha Bonowicza, *Tischner*, Znak, Kraków, 2001;
- książki Tomasza Ponikło *Tischner. Nadzieja na miarę próby. Ostatnie słowa*, WAM, Kraków, 2020;
- wywiadu, przeprowadzonego przez Marzenę Rogalską z bratem ks. Józefa Tischnera, Marianem, który ukazał się w miesięczniku „Uroda Życia” w 2015 roku.

Wszystkie zdjęcia zamieszczone w książce, jeśli nie jest napisane inaczej, pochodzą z archiwum rodzinnego Tischnerów.

Wydawnictwo edu-Libri

ul. Zalesie 15, 30-384 Kraków

e-mail: edu-libri@edu-libri.pl

Skład i łamanie: GRAFOS

Druk i oprawa: OSDW Azymut Sp. z o.o.

Łódź, ul. Senatorska 31

ISBN druk 978-83-66395-93-0

ISBN pdf 978-83-66395-94-7

Spis treści

Wstęp	7
1. Spróbuj chociaż przez rok czegoś innego	11
2. Miałem kławego brata	15
Nasze dzieciństwo	16
Józio to się uczył!	20
Nie wiem, czy on dobrze wybrał	20
Relacje braterskie	22
Choroba	24
W święta tęsknimy najbardziej	26
3. Ks. Józef Tischner opowiada o sobie	29
Rodzinne góry	30
Studia, wybór kierunku, anegdota o kolegach	34
Początki pracy duszpasterskiej i pisarskiej	40
Profesor Roman Ingarden, doktorat z filozofii	45
4. Wspinaczki tatrzańskie ks. Józefa Tischnera	53
5. Msze dla przedszkolaków	59
6. Bacówka ks. Józefa Tischnera	67
Wybory kardynała Karola Wojtyły na papieża Jana Pawła II	68
7. Ks. Józef Tischner w austriackim Grazu	71
Schallerowie – prawdziwa twarz Austrii	71
Medal Wdzięczności	86
8. Kłamstwo polityczne	87
9. Narodziny „Solidarności”	95
Etyka Solidarności	100

10. Instytut Nauk o Człowieku w Wiedniu	103
11. Przemeblowanie domu – czas transformacji	105
12. Ks. Józef Tischner, <i>Filozofia dramatu</i>	109
Cmentarz	109
Cmentarz jako siedziba zjaw	111
Potępienie polityczne	112
Potępienie religijne	114
13. Jacy jesteśmy?	117
14. Męczarnie transformacji ustrojowej	123
Darowane pięć minut	123
Spór o demokrację	127
15. Niezrozumiała decyzja	131
16. Rozmowy w TVP Katowice	137
Dialog w polityce i kościele	137
O Papieżu	142
17. Ks. Józef Tischner, <i>Historia filozofii po góralsku</i>	145
Józek Bryjka z Ochotnicy	148
18. Przemijanie	151
Misterium Wielkanocne	151
19. Ostatnia homilia	159
Uroczystość Najświętszej Trójcy	159
20. Jak wychowywać dzieci	165
Szkoła	166
21. Aby przerwać spiralę przemocy, trzeba rozbić wykrzywione lustra	175
Nienawiść	175
22. Choroba	181
Niewinna chrypka	182
Nawrót choroby	184
23. Pożegnanie	189
24. Tischner – krajobraz myśli	193
Bibliografia	196

Wstęp

Od śmierci Księdza Józefa Tischnera minęły 24 lata, a mimo to liczba osób odwiedzających jego grób, Izbę Pamięci i ukochaną przez niego Łopuszną nie maleje. Wpływa na to zapewne fakt, iż pozostał w pamięci wielu ludzi jako ulubiony duchowny, wyśmienity kaznodzieja, wspaniały filozof i myśliciel. Jego refleksje na temat współczesności pozostają nadal aktualne i inspirujące.

Ks. Tischner miał rzadki dar nawiązywania dialogu z każdym. Odprawiał msze dla przedszkolaków, a jednocześnie był duszpasterzem inteligencji, równie swobodnie czuł się wśród ludzi prostych, jak i uznanych filozofów. O jego upodobaniu do bezpośrednich spotkań i rozmów świadczą niektóre jego publikacje. W latach 1992/1993 przeprowadziła z nim wywiad rzekę jego uczennica i doktorantka Anna Karoń-Ostrowska [Tischner, Karoń-Ostrowska, 2003, 2015]. Dwa lata później toczył z kolei dysputy z Adamem Michnikiem i Jackiem Żakowskim – o religii i roli Kościoła w polskiej kulturze [Michnik, Tischner, Żakowski, 1995], a potem z Jackiem Żakowskim o katechizmie Kościoła katolickiego [Tischner, Żakowski, 1996]. W ostatnich latach życia, zmagając się z nowotworem krtani, nagrywał rozmowy z Jarosławem Gowinem i Dorotą Zańko,

które złożyły się na książkę *Przekonać Pana Boga* [Tischner, Gowin, Zańko, 1999].

Najbardziej jednak lubił rozmawiać i słuchać górali, zwłaszcza tych, których – jak sam żartobliwie powtarzał – „ani szkoła nie zepsuła, ani kościół nie naprawił”. Nic też dziwnego, że nasz sąsiad, Ludwik Maciasz z Niżnego Zarębku w Łopusznej, który w urzędach do końca życia podpisywał się krzyżykami, o ks. Tischnerze w filmie Artura Więcka *Tischner. Życie w opowieściach* mawiał bez fałszywej skromności: „Tym filozofem to został przez nos. Dużo Ksiądz wiedział ode mnie. Ta filozofia to chyba jest ino moja nauka”. Jest w tym dużo prawdy, gdyż w swoim największym bestsellerze *Historia filozofii po góralsku* [Tischner, 1997] napisanym góralską gwarą, w rolę greckich filozofów wcielił znanych i mniej znanych mieszkańców Podhala. Na podstawie książki powstał 23-odcinkowy serial TVP, w którym grają i gwiazdy polskiego kina, i podhalańscy przyjaciele księdza.

Górali z Łopusznej, które znały ks. Tischnera, opowiadają z kolei gwarą anegdoty z życia brata: „Śleobodny [wolny] On cłek był. Grzysyc nie zabronił, nawracać się kozoł”. „On sie nigdy nie pozwalał budzić z drzemki poobiedniej. Poza jednym wyjątkiem: »Możecie mnie obudzić, jak celibat zniosą«”. Sam o sobie z uśmiechem mówił: „Czasami się śmieję, że najpierw jestem człowiekiem, potem filozofem, potem długo, długo nic, a dopiero potem księdzem”.

Filozofia ks. Tischnera skupiała się na takich wartościach, jak odpowiedzialność, wolność, godność i wspólnota. Był gorącym zwolennikiem dialogu międzykulturowego i międzyludzkiego (czyli dialogu między ludźmi o różnych przekonaniach światopoglądowych). Podkreślał w tych relacjach znaczenie autentyczności i uczciwości. Gdy się poznaje jego

twórczość, można dojść do wniosku, że świat byłby lepszy, gdyby było w nim więcej Józefa Tischnera.

W niniejszej książeczce staram się przybliżyć jego osobę, czas jego życia, jak również nakreślić w wielkim skrócie jego twórczość filozoficzną i publicystyczną.

Chciałbym w tym miejscu serdecznie podziękować Wojciechowi Bonowiczowi, Tomaszowi Ponikle i Marzenie Rogalskiej za możliwość wykorzystania ich tekstów. Jestem też bardzo wdzięczny Wydawnictwu Znak i Wydawnictwu WAM, które zgodziły się na zamieszczenie obszernych fragmentów publikowanych przez nie książek.

Marian Tischner

W tej książeczce staram się zaprezentować Józefa Tischnera, mojego starszego brata, „tym, którzy go nie znali”. Przybliżam jego osobę, czas życia, jak również ujmuję skrótowno jego twórczość. Część materiałów, które tu zgromadziłem, nie było jeszcze publikowanych.

Filozofia ks. Tischnera skupiała się na takich wartościach jak wolność, godność i wspólnota. Brat był gorącym zwolennikiem dialogu międzykulturowego i międzyludzkiego (czyli dialogu między ludźmi o różnych przekonaniach światopoglądowych). Podkreślał w tych relacjach znaczenie autentyczności i uczciwości. Jestem przekonany, że świat byłby lepszy, gdyby było w nim więcej Józefa Tischnera.

Nie potrafię powiedzieć, co w nim lubilem najbardziej: poczucie humoru, intelekt czy jego duchowość. Lubiłem go całego, z przywarami i zaletami. Czego się od niego nauczyłem? Chyba cierpliwości, bo on rzeczywiście wykazywał niezwykłą cierpliwość w sytuacjach, w których mógł wybuchnąć albo krzyknąć. On wszystko tonował, nigdy nie podnosił głosu. Jest taki fragment w dzienniku Józia, kiedy pisze o mnie i o Kaziu, że nas lubi, że kławi z nas bracia. Myślę, że Józiu też był klawym bratem.

Marian Tischner

www.edu-libri.pl

